

Időnk Eörsivel

A Noran Kiadó ajánlata

Időnk Eörsivel

Noran Kiadó, 2007.

424 oldal, kötött, fényképekkel illusztrált
ára: 2.999 Ft

ISBN 978-963-7416-74-9

Eörsi István 2005 októberében hunyt el. Az **Időnk Eörsivel** című emlékkönyvet személyének, szellemiségének folyamatosan érzett hiánya inspirálta. Műelemző esszéket és tanulmányokat, portrékat, interjúkat, emlékképeket és búcsúszavakat tartalmaz. A méltatások mellett bírálatokat és polemikus oldalvágásokat is, ahogy **Eörsihez** illik.

*Veronika Arendt-Rojahn, Babarczy László, Balla Margit, Balogh Attila, Bauer Tamás, Bora Cosic, Csákányi Eszter, Dalos György, Dániel Ferenc, Dési János, Esterházy Péter, Géher István, Hajós Gabriella, Halda Alíz, Iványi Gábor, J. Győri László, Keresztury Tibor, Kis János, Koltai Tamás, Konrád György, Kovács Zoltán, Körössi P. József, Kőváry Orsolya, Kőszeg Ferenc, Kukorelly Endre, Láng Júlia, Litván György, Ludassy Mária, Márványi Judit, Molnár Piroska, Murányi Gábor, Németh Gábor, Pályi András, Pogány Judit, Radnóti Sándor, Radnóti Zsuzsa, Révész Sándor, Saád Katalin, Schiffer András, Szalai Júlia, Szántó T. Gábor, Tamás Gáspár Miklós, Tandori Dezső, Vágvölgyi B. András, Végel László. És, persze **Eörsi István**.*

A DVD melléklet a *Költő a Lower East Side-on* című Allain Ginsbergről New Yorkban forgatott filmet tartalmazza, s az amerikai változattal egy időben kerül Magyarországon először forgalomba. Rendező: Gazdag Gyula

Részlet a kiadványból:

Eörsi István: Betegségemről

1

Elhatároztam, hogy írok a betegségemről. Ha már egy percre sem feledkezik meg rólam, akkor kizsákmányolom az érdeklődését.

Tavaly novemberben mutatkozott be nekem. „Heveny Leukémia vagyok” – mondta, és pukedlizett. Iszonyú fájás nyílt a hasamba, miközben rámosolyogtam. „Maga gyönyörű” – mondtam némelyest vonagolva. „Köszönöm – felelte –, hogy van a fia?”

Ránéztem. Lesütötte a szemét, és kuncogott. Nyilván kinevetett, amiért azt hittem, hogy a történeteket csak úgy el lehet kezdeni. Hiszen nincs kezdetük! A legravaszabb írók azt mondják, amikor megszólalnak, hogy „Egyszer volt, hol nem volt”, és ezzel kivágják magukat a slamasztikából. Én azonban nem vagyok ravasz író. Együgyű író vagyok. Hogy mi az az egyetlen ügy, ami foglalkoztat? Szabadság, szerelem. (Sosem volt erősségem a matematika.)

Márciusban idősebbik fiam olyan betegségbe esett, amelynek a nevét nem vagyok képes megjegyezni. Valami olyasmivel kezdődik, hogy „lympho”, de ezt sem szoktam tudni, most is csak véletlenül jutott eszembe. A betegség folyamatát nem részletezem: egyszerű írói vállalkozásba vágom a fejszémet, és ilyenkor vigyázok arra, hogy ne nyomorítsam el életkedvemet. Fiam átment egy gerincvelő-átültetési processzuson, jelenleg a sikeres műtét következményeit nyögi.

Valószínűleg nem az ő betegségének kell tulajdonítanom, hogy tavaly ősszel tompa nyomás feküdt a szívemre. Három napra a dalmát tengerpartra autóztam V.-vel, boldogan, hogy ismét sátorban alhatom. Nappal azonban kellemetlen meglepetésekben volt részem. Az emelkedőkön vánszorogtam, a lépcsők kifacsarták a tüdőmet. Mivel testem hetvenhárom éven át az illendőnél könnyebben bírta a megpróbáltatásokat, és annyira elkényeztetett, hogy már komolyan kezdtem hinni: ez mindig így lesz, az új szituációt kezdetben érzéki csalódásnak tulajdonítottam, és úgy tettem, mintha nem venném komolyan.

Aztán valamikor novemberben átestem egy szívkatéterezésem. Feküdtem az oldalamon, és roppant vásznon bámultam a szívemet. Őszintén felvidított, hogy ilyen szép és bonyolult. A főorvos boldogan rikkantott, amikor megtalálta, amit keresett: egy összeszűkült eret, aztán egy másikat. Örültem magam is, mert a fájdalom megnemesül, ha értelmet kap. A főorvos apró rugókat lőtt az összezsugorodott erekbe, hogy kitágítsa és kitámassza őket, én pedig ismét örültem, először is annak, hogy ez lehetséges, másodsor pedig annak, hogy panaszaim alighanem véget fognak érni.

Az éjszakát az intenzív osztályon töltöttem. Három oldalról dallamos nyögések és jajongások vettek körül, férfi és női hangon bemutatott áldozatok nem is annyira a fájdalom, mint inkább a rettegés istenének. Időnként meggyűlt a bajom a vékony- és hosszúnyakú kacsával, mert miután ügyesen beleirányoztam a vizelet-sugarat és ki akartam kecmeregni belőle, rendszeresen a hasamra zúdítottam a tartalmát. Az ismétlődő kudarcok ellen Goethét vonultattam fel, az intenzív hodály félhomályában. Nálam volt a *Faust* aranyozott, német kiadása, bibliapapíron, és én két kacsázás közben Faust és Mephisto első, világraszóló beszélgetését olvastam. „Ha mindaz, ami keletkezik, méltó arra, hogy tönkre menjen, akkor jobb volna, ha semmi sem keletkezne” – Mephistónak ez a hiperlogikus állítása sehol sem látszik olyan cáfolhatatlannak, mint egy jajgatásokkal bélelt intenzív kórterem hűgyszagú éjszakájában. És Faust válasza az időről: hogy ha boldogságában vagy önelégültségében „Megállj!”-t kiáltana neki, akkor ne élhesse túl azt a napot, ez a válasz a fájdalmak cikázása közben a humánus legmagasabb rendű igényét állította

szembe Mephisto cáfolhatatlanul okos cinizmusával. Engem pedig gyötrő nyomókötésben egyszer csak öröm fogott el, és büszkeség, hogy ember vagyok, akárcsak az, aki ezt a beszélgetést kitalálta, sőt, azok a kitalált személyek is, akik egyenesen nekem, a huygos hasúnak, a sajjó testűnek magyarázzák, amit mondaniuk adatott.

A reggeli szürkületben egy fiatal orvos jött futva, megállt az ágyamnál, és megkérdezte, hogy Eörsi Istvánnak hívnak-e. Igenlő válaszomra se szó, se beszéd elrohant, majd kisvártatva becsörtetett egy másik fiatal orvos, megkérdezte, hogy én vagyok-e Eörsi István, majd vért vett tőlem, és sietve távozott. Aztán még egyszer megjelentek valakik az ágyamnál, megnéztek, sustorogtak, majd eltűntek megint.

Reggel visszavittek a szívosztályra. Itt közölték velem, hogy vérképem két és fél hónap alatt érthetetlen mértékben, iszonyatosan leromlott, olyannyira, hogy további kezelésem már a haematológia hatáskörébe tartozik. Elhangzottak mindenféle idegen szavak (feltűnt, hogy „lympho”-kezdetű nem szerepelt köztük), az egyik, mely új betegséget jelölt, ismerősnek tetszett: „leukémia”. Fekete hajú, karcsú görög asszonyt képzeltem magam elé, fekete haja betakarja meztelen hátát. Csak később jutott eszembe, hogy ez a név valami vérrákszerűséget jelent. „Most már legalább tudom, miben fogok meghalni” – ez volt a harmadik gondolatom.

Említettem, hogy mindez novemberben történt. Most április 19-e van. Abban a boldogságban van részem, hogy magánzárkában lakhatok a Szabolcs utcai kórház haematalógiai osztályán. Utolsó diagnosztizált betegsémem: vastagbél-gyulladás. Ezt még odahaza próbáltam kikúrálni, öt napon át szedtem egy Avelox 400 nevezetű antibiotikumot, a fájdalom napról napra csökkent, az ötödik napon jól sikerült írői estet tartottam egy óbudai eszpresszóban, a hatodikon pedig elviselhetetlen fájdalom fogott el, a bélrendszer, az emésztőszervek lázadása. Ez a támadás nem ért váratlanul: január eleje óta vissza-visszatér, különféle változatokban. Ilyen erővel azonban még nem jelentkezett. A második éjszakát már nem mertem otthon tölteni. Ilyen fájdalom nagyobb veszély nélkül csak infúzió segítségével szorítható vissza. Így aztán este kilenckor főorvosi jóváhagyással megjelentem az osztályon, ahol már várt a lovagterem formájú betegszoba.

2

Annyira szeretnék már négyszemközt maradni Leukémia kisasszonnyal. Azt hiszem, rá tudnám bírni, hogy bánjon jól velem. Az ősi játékszabályokon nem változtathatnék, tudom, ő volna mindenképp az úrnő, én pedig szolgálnék neki, de szakvélemények szerint kialakulhatna valamiféle tartós, kellemes együttműködés. Időnként négy deci vörös vérséjtet csöpögtetnének belém, ő lassan kiszívná belőlem, én pedig ennek fejében hálás lennék, és szórakoztató.

Csakhogy mindig közbejön valami. Az első hetekben 39 fok fölötti láz rohant meg minden éjszaka. Először bevonultam a kórházba, itt infúziót kaptam, lázam egykettőre elmúlt, de azért öt napig ott kellett maradnom. Így hát a következő alkalommal otthon bekkeltem ki a lázat, csillapítókkal és hűvös zuhannyal. Hajnali három tájt már többnyire láztalan voltam, és a következő nap is elviselhetően telt el. Mégsem foglalkozhattam Leukémia kisasszonnyal, mert a láz kiszippantotta erőmet.

Ráadásul a lázat kórházi felülvizsgálataim alkalmából is gyógyították. Ezek a kórházi látogatások már Leukémia kisasszonynak szóltak: a vérképemet ellenőrizték, hogy időben megkaphassam vörösvérsejt-porciómat, három-négyhetente az említett négy decit. Ilyenkor feküdtem hanyatt valamely idegen ágyon, behunytam szememet, és a kisasszonyra gondoltam, aki új véreket birtokolja majd. El is jött érte, de nem sugárzó mosollyal, ahogy naivul reméltem, hanem észrevétlenül. Titokban szívta ki az új és új porciót, több részletben, három-négy hét alatt, úgy, hogy nekem még örömem sem telt benne. De nem apadt ki belőlem a remény, hiszen tudtam, hogy az utánpótlás is az övé lesz majd, és nem egyik napról a másikra ám, hanem három-négy hét alatt. Lehetetlen, hogy ennyi idő alatt ne keltsem fel az érdeklődését, és ne ébresszek benne kedvet arra, hogy időt ajándékozzon nekem.

Ahányszor meglátogattam Leukémia kisasszonyt, sőt, ahányszor vérképelemzésre mentem a kedvéért, a kórház azon iparkodott, hogy elpusztítsa lázamat. Felbőszült antibiotikumokat kaptam, melyek gyors egymásutánban váltogatták egymást, és ennek megvolt a maga jó oka. A láz elapadt, viszont emésztőszerveim fellázadtak, bélfلórám kiszáradt vagy gyötrelmessé kutyulódott. Így aztán Leukémia kisasszony és a róla való ábrándozás mindinkább háttérbe szorult, és teljes lételemet, közérzetemet, fantáziámat betöltötte, sokszor napokon vagy akár egy egész héten át a Fájás meg a Görcs.

Közbejött aztán egy véletlenszerű kaland is. Reggel nyolc tájt csengettek. Egy hórihorgas kéményseprő lépett be az ajtón, hogy ellenőrizze a kémények állapotát. Aztán a hallban elém tolt egy papírt, hogy írjam alá. A tollamért nyúltam, majd mint akinek valami érdekesebb ötlet jutott eszébe, megfordultam a tengelyem körül, és a padlóra zuhantam. Fejemet iszonyatos erővel bevertem a ruhásszekrény élébe, szakadt belőle a vér. Szerencsére azokban a napokban nálam lakott újvidéki író-barátom, Végel Pepi, Anikójával egyetemben. Anikó a mentőknek telefonált, miközben Pepi rám zuhant kurta testével, tiszta erővel nyomta vérköpő fejszemem, és vinnyogó hangokat hallatott. Arra gondoltam, hogy életemben még nem voltam ennél komikusabb helyzetben. Aztán beállítottak a mentők: két fiatalember, akik „Tökikém”-nek becézték egymást („Fogd már, Tökikém”, „Nyomd, Tökikém”, „Ez már a nyolcadik nyomókötés, Tökikém”), továbbá egy ifjú leányzó, aki mindenekelőtt azt akarta sürgősen tisztázni velem, hogy azonos vagyok-e az azonos nevű íróval. Pepi még mindig vinnyogott, pedig már nem feküdt rajtam, Anikó pedig a mentőket hajkurászta, hogy vigyenek már. Végül a két Tökike hordágyra rakott, és lecipelt hangosan „Vigyázz, Tökikém”-ezve a mentőautóhoz, amely beszállított a Baleseti Kórházba, ahol – gondolom, nem sokkal a végső pillanat előtt – összevarrtak, mint egy macskát.

Ez például olyan kaland volt, mely kis híján örökre elválasztott Leukémia kisasszonytól. Két hét múlva akadt még egy hasonló kalandom, megint dőlt a fejből a vér, de ezt a kalandot most nem mesélem el. Történeteimmel csak azt akartam érzékeltetni, miért vágyódom november óta egyfolytában arra, hogy kettesben maradhassak Leukémia kisasszonnyal, és elsajátíthassam azokat a játékszabályokat, amelyek páros együttlétünknek távlatot nyithatnak. Mert arra vágytam, és vágyom még most is, hogy új életet kezdhessek Leukémiám oldalán, olyat, amely boldogságban, energikus célratörésben és habzsolásban nyilván meg sem közelíti régi lételemet, de talán új titkokkal szolgál, a homály rejtelseivel például,

nyirkos éjszakai fényekkel, alvilági játékokkal, olyan életformával, melynek szakadozottak és omlékonyak a kontúrjai.

Tudom, hogy ezek a találmányokra egymásra hordott megfogalmazások bizonytalanok és tétovák, magam sem tudom pontosan, mit jelentenek. Azért írok tovább – bár megint sajognak az emésztőszerveim –, hogy rájöjsek, mit akarok mondani. Hogy rájöjsek, mit várok, mit remélek Leukémia kisasszonytól. Mert abban biztos vagyok, hogy várok valamit tőle, nem is akármit: az igazolást, hogy a hátborzongató hátrányok ellenére is érdemes volt megismerkednem vele. Vagy azt várom, hogy kiderüljön: mindez öncsalás. És akkor Agyó!

3

Az egészség a magyar kultúra kánonteremtőinek szemében gyanús adomány. Az egészséges embert olyan lénynek tekintik, aki elől el vannak zárva az élet legbecesebb titkai: főként a testi kín, a szorongás és a halálfélelem. Még ámulatra méltóbb, hogy számos nagy művész is úgy tesz, mintha örömet lenné a szinte elviselhetetlen gyötrelmekben. „A vad kovács, a szenvedés / sötét pöröllal döngöl engem” – kezdi versét a halálosan beteg Kosztolányi még fiatalon, alig ötvenévesen. A vers utolsó négy sora így hangzik: „Verj, vad kovács, világfutóvá, / érzéstelenné és meredtté, / tökéletessé és tudóvá, / kemény, fájdalmas műremekké.” Már gyerekkoromban is dermedten olvastam ezeket a sorokat. Szomorúan vettem tudomásul a vers első sorait, azt, hogy a szenvedés sötét pöröllal döngöl egyik kedvenc költőmet; de mindmáig nehezemre esik megérteni, miért szólítja fel kínzóját a megkínzott ember, hogy még kegyetlenebbül gyötörje őt? Miért hitte Kosztolányi, hogy a testi kín formál belőlünk műremeket? Az ilyen dilemmákon a mi kulturális közegünkben nem illik ironizálni, mert a szenvedés piedesztálra emelése különleges lelki finomságra vall. Én azonban sohasem hittem abban, hogy Kosztolányi csakugyan imádta és habzsolta a gyötrelmeket, mindig meg voltam győződve arról, hogy ha egy láthatatlan isten megkérdezte volna tőle: „Dezsőkém, szüntessem meg a fájdalmadat, vagy inkább srófoljam őket tovább?”, akkor Kosztolányi, tán suttogva, hogy idegen fül meg ne hallja, az elsőnek felkínált opció mellett dönt. A költői Én azonban isteni kérdés híján mást sugallt, olyan kitűnően megírt költeményt, amely irreális lelki finomságról tanúskodik. Hadd hozakodjam elő egy másik példával is: miért töltötte el Nemes Nagy Ágnes reménytelenséggel, hogy szeret, és hogy viszonszeretik? „Szeretsz. Szeretlek. Mily reménytelen.” Ez egy különben nagyon szép szerelmes vers utolsó sora, amely mindig elsőprően hatott humorérzékekre.

Arra semmiképp sem számítok, hogy Leukémia kisasszony megkívántatja velem a szenvedést, és eléri nálam, hogy a viszonzott, boldog szerelem kétségbeejtsen. De ha társasága fogékonyságot ébresztene bennem a nem kívánt, de létező kínokban rejlő fantázia- és érzelem-kontingens iránt, nem lenne ez íróilag is kiaknázható nyereség? Természetesen a halálról, pontosabban a pitvaráról, a birodalmát körülvevő titokzatos területről beszélek, amelyet láposnak képzelek el, nyirkosnak és homályosnak, de hátha Leukémia kisasszony más oldaláról is meg tudja mutatni ezt a vidéket. Talán épp azt kapnám meg tőle, ami hiányzik költészetemből, vérszívó virágokat és forgó szárnyú óriás-madarakat, talán elélem varázsolná Baudelaire vén kapitányát, a Halált is, amint éppen felhúzza a horgonyt, és megkérdezné, hogy nincs-e kedvem egy alkonyi utazásra a hajón, az ő társaságában. Vagy inkább a

Styx partjára kísérne el és megkérdezné, hogy nem várnám-e meg Kháron ladikját, mindjárt itt lesz, az ő szeme átlát a ködön. Én meg azt felelném, hogy hajókázás helyett inkább sétálnék vele a parton, a ladikot pedig szívesen szemügyre venném, de ha akad üres hely benne, nem fogok rohanni, hogy elfoglaljam. Ha már ide vetődtem, a hosszú árnyak és párás-piros naplementék birodalmába, akkor meg szeretném tapasztalni, hogy milyen érzésekkel és gondolatokkal gazdagíthat ez a látvány. Szépségén kívül ez az, amiért vonzódok hozzá, mondanám neki: azt várom tőle, hogy segít megismernem ezt a számomra új világot.

4

Az emésztőszervek észbontóan dühödt lázadását az első hetekben hasonló dühvel fogadtam. Bűnbakot kerestem, és találtam is isten személyében. Üvöltve gyaláztam, ráadásul trágár szavakkal, ami egyébiránt nem szokásom. „Te faszfej – bömböltem – , hát nincs semmi fantáziád? Először a fiamat gyötröd, hogy magad alá gyűrj, és amikor csúfos kudarcot vallasz, akkor engem kezdesz baszkurálni. Erőlted már meg azt a parányi agyállományodat, te címeres barom, mert hogy nem létezel, azzal még meg lehet békülni, de hogy nem létezel, és mégis ostoba vagy, az mindnyájunkat megaláz.” Pár héttel később, amikor már a görcsöket egyéb fájdalmas trükkök egészítették ki, módosult a szövegem: „Hiába vagyok okosabb nálad, faszfej, ha neked kimeríthetetlen a kelléktárad. Azt teszel velem, amit akarsz, kellékeidet váltogatva, még csak oda sem kell figyelned. Ha ateizmusomért bánsz el így velem, amit valószínűleg tartok, akkor kicsinyes, bosszúálló bunkó vagy, csöppet se nagyvonalúbb, mint amilyenek Mózes a Bibliában leírt!” Egyik ilyen német nyelven elzengett tirádám után fogorvosnő barátném, aki már foglalkozása folytán is gyötrelmeszakértő, ezt mondta halkán, magyarul: „Egész éjszaka imádkozni fogok, hogy bocsássa meg neked, amit Róla mondtál.” „Áhá! – kiáltottam –, akkor tehát te is bosszúállónak és kicsinyesnek tartod!”

Mostanában már nem gyártok efféle monológokat, egyik napról a másikra felhagytam velük, holott a fájdalom olykor csöppet sem kíméletesebb hozzám, mint régen. Az viszont erőteljesen foglalkoztat, hogy miért volt rájuk szükségem. A blaszfémia az istenhit egyik markáns formája, hiszen miért gyaláznánk olyasvalakit, akinek létezésében nem hiszünk? Lehet, hogy öntudatlanul mégis adok neki némi esélyt? Feltételezem, hogy egzisztál, és felelőssé teszem a világ rendjéért? Gonosznak vagy tehetségtelennek tekintem, és ez a gyanú táplálja indulataimat? Írtam már könyvet Jóbról, aki nem bírta összeegyeztetni az igazságos isten fogalmát az igazságtalan világrenddel, amelyért a Teremtő felelős egyesegyedül. Csakhogy Jóbból ez az ellentmondás mélységes kétségbeesést váltott ki, nagyobb súllyal nyomta le a porba, mint gyerekeinek, vagyonának, egészségének elvesztése. Én viszont gyomorfájáson kívül semmit sem éreztem, míg gyaláztam az istent, legfeljebb egy-egy leleményesebb megfogalmazásomnak örültem, vagy ha sikerült megbotránkoztatnom valamelyik hallgatómat. Csak a mögöttes indulat: a düh volt őszinte.

Néha arra gondolok, hogy talán Leukémia kisasszony figyelmét szerettem volna magamra irányítani. Untam már nagyon a mindenféle fájásokat, és azt reméltem, hogy ha érdeklődés támad benne irántam, akkor elintézi, hogy kettesben maradjunk. Most már tudom, hogy tökéletesen félreismertem a helyzetet. Lassan nyílt ki a

szemem, talán mert eddigi életem során fontos alkalmakkor ritkán részesültem visszautasításban, de végül tudomásul kellett vennem a tényeket.

Egy éjszaka 40 fokos láz tört rám. Elvált feleségem, K., aki rosszulétem láttán nálam maradt éjszakára, hideg vizes lepedőkbe burkolt, és ezzel a módszerrel 36,7-re nyomta le lázamat, de ez éjjel ismét 39 fok fölé szökött. Hideg vizes lepedők és paracetamol segítségével megint láztalan lettem. Ezeknek a lázaknak volt némi előzményük. Aznap jöttem ki a kórházból, ahol az előző napon fölöttébb fájdalmas béltükrözést hajtottak végre rajtam. Fiammal indultam haza, aki immár közös kórházunkban véletlenül éppen akkor egy vizsgálaton esett át. Útközben, még a kijárat előterében csak azért nem estem össze 2-3 alkalommal, mert a fiam elkapott. Vissza akart kísélni az osztályra, de én mindenáron haza akartam menni. Miért engedett nekem? Hiszen nyilvánvalóan nem voltam magamnál. Kibotorkáltam az utcára, az autómig, és közöltem vele, hogy nem vagyok jól, de vezetni tudok. Miért nem ellenkezett? Hiszen korábban sosem hallgatott, ha nem értett egyet velem. Rezignálttá tette az iszonyú szenvedés, amelyet hősiezen viselt egy éven át? Nyugtalanít, hogy nem tudom megfejtetni, miért ment bele ebbe a kétszeres örültségbe. Az alsó rakpart pesti oldalának északi csücskétől az Erzsébet hídig körülbelül hatszor szólalt meg nyugodt hangon: „Alszol”, mire felnyitottam a szemem, és a végső pillanat előtt elrántottam jobbra vagy balra a kormányt, így aztán csodálatos módon baleset nélkül érkeztünk haza. Otthon lefeküdtem, és kisvártatva megszólalt a telefon. „Miért nem hívsz már fel” – kérdezte K., akivel megbeszéltük, hogy ebédet hoz nekem. „Hány óra?” „Négy.” Én pedig nem hittem a fülemnek, azt hittem, hogy másnap reggel van. Két napba tellett, míg újra összhangba kerültem az idővel.

Azért akartam mindenáron hazamenni a kórházból, hogy másnap Kaposvárra utazhassak pár napra. A Színház, mint olyan, és ezen belül a kaposvári, függetlenül életem alakulásától, érzelmi életem egyik központi terepe, akkor is, ha ezt valamilyen okból – a politika ostobasága folytán vagy Leukémia kisasszony féltékenysége következtében – nem tudom kimutatni. Meg akartam nézni néhány előadást, amelyet elmulasztottam betegségem miatt. A végén még abba a kompromisszumba is belementem volna, hogy nem autóval, hanem vonattal utazom. Az utazásból azonban nem lett semmi. K. orvos-nővére felhívta a kórház haematológiai osztályának vezetőjét, aki azt üzenté, hogy azonnal, ha kell, mentőkocsival menjek be a kórházba. Itt közölte velem, hogy könnyen meghalhattam volna, mert agresszív bacilusok támadtak meg. Másnap meg is nevezte, és különösen veszélyeseknek mondta őket. Legalább kéthetes kórházi tartózkodást tesznek szükségessé, mert amíg ki nem pusztulnak belőlem, addig az életemet fenyegetik. Megjegyzem, már korábban is támadtak meg bacilusok, akkor gyönyörű kórházi ájulással jeleztem, hogy jelenlétük nem hagyott közönyösen.

Ezek a bacilusok életem legnehezebb dilemmája elé állítottak. Ha bármikor érhet ilyen támadás, akkor én legfeljebb azokban a városokban – Budapesten és Berlinben – időzhetek, ahol létezik olyan kórház, amelyben baj esetén haladéktalanul befekhetem. Minthogy támadás bármikor érhet, állandó bizonytalanságban kell élnem. Tehát szabadságom roppant korlátozását totális bizonytalanság-érzés teszi még nehezebben elviselhetővé.

Vajon ki okozta mindezt? Nem fogják kitalálni. Én is csak három napja sejtem, és azóta zavartan kóválygok kórteremnek nevezett kényelmes magánzárkámban. Nem akarom elhinni, de a dolog túl logikusan hangzik. Félbe kell hagynom feljegyzéseimet, amíg ebben a kérdésben nem látok teljesen tisztán.

5

Akkor hát beszéljünk másról.

Több írásomban is úgy jellemeztem magam, hogy bár a világ állapotát lesújtónak tartom, és jövőjével kapcsolatban sincsenek rózsás várakozásaim, mégis lobog bennem valamiféle biológiai optimizmus, mely ébren tartja és táplálja képességemet az öröme. A Fő utcai börtönben, kihallgatótisztem fenyegetésekkel telezsúfolt szobájában egyszer csak észrevettem a szemközti ház tetején a havat. „A havat nem tudjátok betiltani, rohadékok, nem tudjátok meggátolni, hogy barátaim holnap síelni menjenek!” – gondoltam. „Mit vigyorog?” – kérdezte kihallgatótisztem. „Főhadnagy úr, tisztelettel jelentem, jó kedvem van.” És ekkor már csakugyan jó volt a kedvem. Biológiai optimizmusom segített ahhoz a meggyőződéshez, hogy a dutyi, ha jól figyelek, életem legnagyobb szerencséje. A dutyi hozzásegíthet ahhoz, hogy jobb író legyek, mint amilyen tehetséges vagyok, vagyis saját lehetőségeim fölé emelhet.

Amikor novemberben kiderült, hogy súlyos betegség ejtett fogságba életfogytiglan, rögtön felmerült bennem a kérdés: biológiai optimizmusomat kiterjeszthetem-e a halál lápvidékére? Hiszen ezután sokat bóklászom majd efféle tájakon, ha jól ítélem meg helyzetemet. Ez nem látszik könnyű feladatnak, de talán nem is lehetetlen. Ekkor kezdtem Leukémia kisasszonyról és széles hátát beborító fekete hajáról ábrándozni. De most nem akarok gondolni rá. A feladat talán aktív közreműködése nélkül is végrehajtható. Próba – szerencse, mondják. Ha nem gyötör a hasam és békén hagynak a bacilusok – amióta ezt a passzust írom, 37-ről 38,1-re ment fel a lázam, három részletben, mert szakadatlanul mérem magam –, akkor talán kitalálok néhány más célravezető módszert.

„Doleo, ergo sum” – talán itt kellene elkezdenem. Nem örülök a fájdalomnak, nem óhajtanám, hogy kegyetlenebbül gyötörjön, mint ahogy gyötör, de elismerem azt az érdemét, hogy bizonyítékot szolgáltat létezésemre. Ha vagyok, akkor esélyem nyílik olyan áhítozásokra és sóvárgásokra, melyek áthatolnak a fájdalom bőrén, és rátalálnak régi, megingathatatlan természetem örömforrásaira.

Leírtam az utolsó mondatot, és elakadtam. Miféle megingathatatlan örömforrásokról fantáziálok? Ha lett volna címerem, tavaly november előtt bizonyára egy gyönyörű fokhagymás disznósajt meg egy palack toponári házipálinka díszelgett volna a közepén. Plebejus ízlésem és rendületlen, boldogító étvágyam közismert volt, olyannyira, hogy meggyőződésem szerint ártott is művészi rangsorolásomnak, csaknem annyira, mint emberi kötődésem Lukács Györgyhez. Aki a disznósajtot, az 50 és fél fokos kisüsti pálinkát és Lukács Györgyöt szereti, az lehet eszes fickó, de nem képzelhető el róla, hogy hallja a szférák zenéjét. Mármost ami a disznósajtot és a pálinkát illeti: irántuk érzett szeretetemet betegségem plátóivá finomította. Nem megingathatatlan örömforrásaim többé, bár ha igen apró mennyiségben, illegálisan megkóstolom őket, ízlenek most is. De például a pompás francia és spanyol borok,

amelyekből legálisan is ihatnék egy keveset, nem ízlenek, az első korty szintetikus ipari szagot közvetít, valószínűleg orvosságaim szagát. Így állok most természetem egyik örömforrásával, az evéssel-ivással. Megjegyzem, mostanság a kevésbé cukrozott almakompót ízlik különösen, és ezzel mindent elmondtam azoknak, akik össze tudják hasonlítani a toponári szilvapálinkát a világnak akár a legjobb almakompótjával.

És hogy állunk természetem másik, makacsul hűségese örömforrásával, a testi szerelemmel? A szabadulásomat követő évtizedekben a kétnemű világ gyönyörei magától értetődő természetességgel simultak bele az életembe. Sok asszonnyal barátkoztam össze, egy időben is, közülük néhányba – nagyon kevésbe – szerelmes voltam, másokat szerettem, csodáltam vagy egyszerűen bírtam. Volt, akit tanárnőnek tekintettem, vagy cimborámnak, vagy erkölcsi mércének, vagy egyszerűen a szeretőmnek. Tudtam, hogy bajban számíthatok rájuk, sokkal inkább, mint legtöbb barátomra. Közben sosem éreztem, hogy megcsalok bárkit is, mert kapcsolataim összecszerélhetetlenek voltak. Ha a nők, akik szerettek, rákérdeztek valakire, nem hazudtam. Nekem sem hazudtak, mert én nem is kérdeztem – úgy gondoltam, joggal, hogy ha fontos valaki vagy valami, akkor majd elmondják. V.-vel, aki Berlinben él, és akivel összetartozom már 22 éve, valamikor 1985-ben megállapodtunk abban, hogy ha olyan kapcsolatunk támad, amely érintheti viszonyunkat, akkor azt elmondjuk egymásnak. Egyszerűen roppant szabadságban éltem. Aztán jöttek az öregedés titkolhatatlan tünetei, kezdtem kitérni az új kihívások elől, és örültem annak, hogy a régi meghittségek működnek még, és boldoggá tesznek.

Hogy állok ezzel az örömforrással most, miután megjelent életemben a kór? Arra természetesen egyetlen szót sem kell vesztegetni, hogy ha az ember gyomrának legelső fertályában vitriolos gyötrelem tombol heteken át, akkor a testi áhítozást távolabbnak érezzük magunktól, mint az Esthajnalcsillagot. Akkor még az is kétségessé válik, hogy rendelkezünk-e az örömszerzéshez szükséges kellekkel. Hogy Ady kifejezését használjam: nem csak a „testi satisfaktió” képessége tűnik el nyomtalanul, hanem a „provokáció vágya” is. Amikor aztán a fájdalom lecsökkent, döbbenetesen vettem észre, hogy a szexualitás kikerült érdeklődési körömből. A nők bűbája továbbra is hat rám, egy-egy női mosoly, fejmozdulat vagy mellrezenés épp úgy szíven üt, mint régen. A kétnemű világ varázsa, úgy látszik, hű maradt hozzám, még arra is képesnek mutatkozik, hogy többé-kevésbé függetlenedjen a szexualitástól. Akadtak nőlátogatóim, régi barátnők, akik mellém feküdtek a betegágyba, átöleltük egymást, és boldogan heverésztünk, semmi másra nem vágyva. Ha csakugyan ilyen erős Erosz, akkor számíthatok arra, hogy legalább egy régi, makacs örömforrásom hű maradt hozzám, és elkísér, ha kérem, komorabb vidékekre is.

Mindazonáltal nagyon kevés alkalommal megpróbálkoztam a gyönyörszerzéssel is. Volt, amikor sikerült, volt, amikor nem sikerült. Döbbenetes élményem, hogy amikor sikerült, boldogan pihegve arra gondoltam, hogy hát még mindig nincs vége a sok félelemnek, kételynek, erőfeszítésnek, és a gyönyörökön kívül vajon hány bizonyítási akciót és kudarcot kell még átélnem, amíg abbahagyhatom? Egyrészt tehát lelkem egyik felével már vágyódom arra, hogy elbúcsúzzam attól a felnőtt életemet végigkísérő örömforrástól, amely nem csak testemet és férfi-önérzetemet boldogította. A csodálatos nők nélkül még sokkal nehezebben bírtam volna a Kádár-

korszakot áttelelni. Melegségükön kívül biztatást is adtak, hogy igenis jó úton járok, és ne higgyem el, amit számos kollégám, irodalmi közízlésünk színe-virága összehord rólam. Hozzásegítettek ahhoz, főként még a demokratikus ellenzék megerősödése előtt (közülük egy utána is), hogy politikai ellenségeim és irodalmi barátaim ne törhessék össze önbizalmamat. Önmagamon kívül nekik köszönhető, hogy nem pacifikáltam mondandómat, és ami még ennél is fontosabb: a stílusomat sem, így aztán fel sem merült, hogy egy rossz pillanatomban bevezethetnék a szentséges Közmegegyezésbe.

6

Még egy bizonyítékom van arra, hogy Erosz erősebbnek bizonyult a szexnél: Élhetek kölcsönös, boldogító szerelemben testi kívánczóság nélkül is – ezt sohasem gondoltam volna. Vagyis a szerelem érzelmi hozama változatlan maradt, és más védőszentek között maga Erosz örködik fölötte. Erre tehát építhetek akkor is, amikor majd nekivágok a mocsaras vidéknek, ahol a háromfejű Cerberustól kell óvnom bokámat.

Majd nekivágok? Hát nem vágtam már neki?

Fel sem tűnt, hogy nekivágtam, mert arra készültem, hogy ennek az útnak legalább is az első szakaszát Leukémia kisasszonnyal teszem meg. Ő azonban átengedett a bacilusoknak, akik gyorsan belefészkeltek magukat a tüdőmbe. Egyszer csak eszembe jutott, hogy amikor először áhítoztam a társaságára, akkor iszonyatos gyomorfájás ejtett foglyul, heteken át. Ahányszor látni akartam, mindig közbejött a láz vagy a fájdalom. Most már nem titkolhatom magam előtt, hogy ez a legravaszabb nő, akivel valaha is dolgom akadt. Mosolyogva hallgatja rajongó szavaimat, nem bánt, nem harap nyaki ütőerembe, csak éppen lehántotta rólam védőruhám, így hát tetszésük szerint támadhatnak meg a bacilusok, a vírusok, a görcsök, polipok, fekélyek, gyulladások. Én gyanútlanul hívom őt, segélykérőn vagy vágyakozva, ő meg nem kosaraz ki, csak hátrál, kék füstöt fújva maga köré, hogy még véletlenül se pillanthassam meg felhőtlen mosolyát.

De a tájék, amely felé most caplatok, mégiscsak az ő birodalma. Néhányan, úgy érzem, lélekben elkísérnek, ott caplatnak Érosz égisze alatt, vagy az Eörsi-klán zászlóját lobogtatják. Leukémia kisasszony nem tisztel meg jelenlétével, de az erdők, fekete vizek és a belőlük kimeredő sziklák mind őt idézik majd fel. Felkészültem arra, hogy egyszer, amikor a folyóparton ülök, odaküldi hozzám Kháront, aki némán megkínál az egyetlen üres hellyel, mely tágas ladikjában található.

7

Július 29-e van. Berlinben, V. lakásában ülök a komputeremnél. A hasam most is fáj, de elviselhetőbben. Vért viszont már hetente kapok, de nem azért, mert Leukémia kisasszony gyakrabban akar látni. Leukémia kisasszony meg akar ölni, ahogy megölte János fiamat is.

Június elején a legilletékesebb orvos jó hírrel lepett meg: fiam fél év múlva gyógyulnak lesz tekinthető. Már hónapok óta nincs egyetlen leukémiás sejtje se. Lassan működésbe léptethető az új ajándék-velő, mely normális mennyiségű és minőségű véresejtet termel majd.

Körülbelül egy hét múlva a fiam beállított a kórházba, hólyaggyulladással. Én is az osztályon időztem éppen, vérre vártam. Békésen üldögéltünk egymás mellett egy padon. Minthogy láza volt, bent tartották. Kórokozója, valami gomba vagy vírus, nyugtalanodni kezdett, és felvonult a tüdejébe. Gyorsan dolgozhatott, mert a második éjjel a klinikai halál állapotából hozták vissza fiamat, aki ettől kezdve még három napig, amíg végleg meg nem halt, az intenzív osztály lélegeztetőgépére kapcsolva létezett. Száján ki-be áradt a levegő, mellkasa emelkedett és süllyedt, szeme csukva volt, arcát, mely kisimult, igen szépnek láttam. Háromszor ültem délutánonként ágya partján az intenzív osztályon, utána nem bírtam hazamenni, így hát megnéztem három kitűnő Fassbinder-filmet. Miközben a képernyőre bámultam, egy pillanatra sem ment ki a fejből, hogy meg fog halni, vagy tán már meg is halt, nincs remény.

A saját betegségemről kezdtem írni ezt itt, de fiam halálával a téma elvesztette eredeti jelentőségét. Történjen, aminek történnie kell, elment a kedvem attól, hogy irodalmat csináljak belőle. Nem vagyok öngyilkos alkat, ráadásul sok érv szól amellett, hogy tovább húzzam az időt, talán legendás szerencsém sem hagy újra cserben. De nem foglalkozom többet Leukémia kisasszonnyal, tegyen velem, amit akar és tud! Szörnyen megharagudtam rá, azt kívánom neki, hogy akasszák fel hosszú fekete hajánál fogva. Meztelen hátáról pedig vöröshangyák marják le a húst.